

АЗƏРБАЈЧАН МƏКТƏБИ

7

БАКЫ

ИЈУЛ

1962

О, ЗӨВГҮ ЭМӘЛИНДӘН, МУКАФАТЫ ВИЧДАНЫНДАН АЛМЫШДЫР

Шаир Ә. Сабирин тәрчүмеји-һа-лыны тәдрис едән мүәллим јолдаш-ларымын диггәтинн ашағыдакы бир печә гејдләрә чәлб етмәји зәрури сајырам. Һәр шејдән әввәл, Сабир һәјатынын тәфәрруаты дејил, һәтта әсас дөврләри белә кениш вә там өјрәнилмәдијиндән бә'зи хатирәләр, бәдин әсәрләр вә һәтта бә'зи тәдгиги әсәрләрдә белә дәгиг олмајан мә'лумата јол верилмишидир. Буна көрә дә Ә. Сабирин һәјатыны ушағла-ра өјрәдәркән фикримизчә, мүәл-лим охудуғу вә ешитдикләринин һа-мысыны дејил, даһа дәгиг вә гәти оланларыны нәгл етмәлидир. Ша-кирдләрә шаирин һәјаты һаггында јохланылмамыш вә мүһәггәг олма-јан материаллар верилмәмәлидир. Һәр һансы тарихи шәхсијәтин әсил һәјат јолуну ајдынлашдырмадан онун һәјатыны нүмунә көстәрәнләр ушағла-ра нә гәдәр хејир верирләр? Тарихи шәхсијәтләрин һәјатыны өј-рәдәркән онларын фәалијәтиндәки ајры-ајры факт вә сәбәбләри изаһ етмәклә бәрәбәр, шакирдләрдә ха-рактер тәрбијәсинә хидмәт етмиш олдуғумуз шүбһәсиздир. Бу мәгсәд-лә дә Ә. Сабирин тәрчүмеји-һа-лына анд ашағыдакы гејдләри ет-мәји зәрури һесап едик.

Сабирин бабасы һачы Таһир и-лам дининин садиг бәндәси вә дини еһкамларын мү'ти гулу олмушдур. О, Шамакы шәһәриндә Галабазарла Шыхминаз мәһәлләләри арасында сакин иди. Һачы Таһир кичик оғлу Мәшәди Гурбаны, бөјүк оғлу Мә-шәди Зејналабдындан чох истәјир-миш. Бунун сәбәби Зејналабдынын зәмәнә јениликләринә даһа чох һә-вәс көстәрмәси, руһанилијин тәш-

виг етдији тәрки-дунја тә'лими чәр-чивәсиндән чыхмасы имиш. Мәшәди Зејналабдын кәнчлик илләриндә һәмтајлары илә бағда сејрә чыхма-ға, кәзиб долашмаға, мусиги мәч-лисләринә, дәрвиш нағылларына бө-јүк һәвәс көстәрмәјинә көрә вәли-дејнинин көзүндән дүшмүшдү, фәр-сиз оғлу олмушдү. Көрүнүр тәрки-дунја тә'лимийин о дунјада, ахирәт-дәки не'мәтләр үчүн вердији вәдләр кәнч Зејналабдыны инандыра бил-мәмишди, онун үчүн бу дунјанын әлә дүшән не'мәтләриндән истифадә етмәк даһа реал вә даһа чәлбәдчи иди. Кәнч руһу бу дунја көзәлли-ји өзүнә даһа шидләтлә чәлб едирди. Ким билир, бәлкә дә Зејнал-абдына мачәрәли һекајәләр, тари-хи вә сәркүзәшт романлары верил-сә иди вә о, бунлары охумағы бачар-са иди, базар вә мејданда, ја дә чајчы дүканларында дәрвишләрин сөјләдикләри әфсанәви нағыллар, сәһирли һекајәләр, мачәрәлар ону чәлб етмәјәчәкди. Онун дөврүндә бу имкан хәјалә белә кәлмәзди. Лакин дунјәви һәвәс, һәр шеји билмәк вә өјрәнмәк һәвәси тәбии бир талабат иди. Бу да кәнч Зејналабдында тәр-ки-дунјадан узаглашмағ мејли илә ифадә олушурду.

Һачы Таһирин фикринчә дәрвиш-ләр «Һәзрәт Әли»нин нәслиндәндир-ләр вә одур ки, онлар «Мәддаһи Әли»дирләр. Лакин онларын бир чоху да һәрчандирләр, һәтта о гәдәр дә дини еһкамлара талиб дејилдир-ләр, ушағы чүрбәчүр јоллара, мәз-һәбләрә ујдуардылар. Дикәр тә-рәфдән дә тәбиәтин гојнунда сеј-рә чыхмағ, мусигијә алудә олмағ

симасы көркин жалда атөшин бир һәјәчан ифадәләрдә. Шаирлијин илк дөврләриндә мәрсифә өз һөһвә јазан вахтларда Шамахидә ашурә күнләриндә о, һансы мәһәлләниң дәстәсиндә чыгыш едәрдисә, о мәһәллә јарышда мүтләг гәлиб кәләрди.

О, ән ағыр вәзијәтләрдә тез гәрәра кәлиб чыгыш јолу талар, ишдә јорулмаг нә олдуғуну билмәз вә ишләдикчә дә һәвәсләшәрдә.

Сабирин ортанчыл ғызы Сәријә-Солтан өз хатиратында јазыр: «Мәшһур Шамахы зәлзәләсиндә 10—11 јашында илдм. О күн беш бачы һарада галачагыг, нә олачаг дејә аһамызы нараһат едирдик. Аһамын сабирли, иш бачаран, ғывраг вә тәдбирли олдуғуну о күн көрдүм. Тәкбашына олараг үчмуш ев тахта-лары, палаз вә һәсирләрдән истифа-дә еднб, кичик һәјәтимиздә јерләш-мәк мүмкүн олмадығындан, ахшам-ламаг үчүн гоншу һәјәтиндә бир дахма тикәрәк бизи вә кишиш шә-һәрдә олмајан гоншу гадыны ушаг-лары илә бирликдә бу дахмада јер-ләшдириб дадаландырды».

Сабир бош дурмағы севмәзди, иш онун доғрудан да, чанынын чөв-һәри олмушдур. О, хәстәлијини белә, ајаг үстә кечирмишдир. Өмрү-нүн аһчаг сон үч күнүчү јорган-дешәкдә јатмаға мәчбур олмушдур.

Сабир халғыны чох севмиш, чәмијјәтин ағырлығыны дашыјан, лакин өзләри чәмијјәтдә бинасәб галан зәһмәткешләрә бөјүк һүсн-рәғбәт бәсләмиш, халга үзви сурәт-дә бағлы олмушдур. О өзүнү баш-галарындан фәргләндирмәмәјә чә-лышар, гәтијјән өз үстүнчүјүнү сез-дирмәдән, көмәк вә мәсләһәти әсир-кәмәзмиш.

Сабир әлиачыг олмуш, онун көмәјинә еһтијачы оланлардан о өз көмәјини әсиркәмәзмиш. чәмаа-тын шадлығы вә ғысәәсиндә мүтләг иштирак етмишдир. Сабир бары-лара баш әјмәмиш, өз мәһәви јүк-сәклијини тәмиз сахламышдир. О, зәһмәткешләрә һүсн-рәғбәт көстәр-дији дәрәчәдә дә бәдхәһ адамлара гаршы барышмаз олмушдур. Сабир кимсәдән вә һеч бир вахт борч, кө-

мәк, бәхшиш вә ианә гәбул етмә-мишдир. Бу, ону аһчаг тәһгир едәр-ди. Сабир аиләсиндә јалғыз бир ианә хатырланыр. Шаир ағыр хәстә олдуғу, јорган-дешәјә дүшдүјү за-ман «Молла Нәсрәддин»нин көп-дәрдји ианә иди. Буна охшар баш-га бир мисал дејилә билмәз.

Сабир, сәнәти шәхси фәјдасына ишләтмәји зәрәрли һесаб етмиш, тәчрүбәдә дә буну көстәрмишдир. Бу сәбәбдән дә Сабир халг ичәрисиндә севилмиш, она дәрин мәһәббәт дү-ғусу кетдикчә артмышдыр. Сабирин сөзләри һәмишә халғын дилиндә әз-бәр олмушдур. Бу, шаирин халга бағлылығы илә изаһ едилмәлидир. Бу бағлылыг, дөврүн тәләбатыны дәриндән вә дүзкүн дәрк етмәси илә сых әлағәлар олмушдур. О, зәһ-мәткеш халғын дүшмәнләрини сати-ра атәшинә тутмуш, өз шәхси мән-фәәти хатиринә «милләти тарач едән» түфејлиларин маскәсына јыртмыш, милли әләвәт јолу илә зәһмәткешләри күчдән салмаг истә-тәјән чар сijasәтини ифша етмиш, һаггы халга билдириб, зәләлати дөф етмәјә, бәјнәлмиләл јаратмаға, зәһ-мәткеш халғын истисмара гаршы бирлијинә сәј етмишдир. Сабир дунја сәрвәти јарадан зәһмәткеш-ләрин јохсул вә мөһтач галмаларына үсјән етмиш, фәһлә вә кәндиләрин һүгүтсүзлуғунун сәбәбләрини ачыб көстәрмиш, онлары мүбаризәјә чә-ғырмышдыр. Сабир доғма халғы-нын ичтиман һәјәтындакы јарала-рын һамысына ачыб көстәрдији үчүн халғын әзиз олмушдур. Са-бир гадын азадлығы вә јени нәслин тәлим-тәрбијә мәсәләләринин тәб-лиғатчысы, үсүл-идарә вә ичтиман мүнәсибәтин һәртәрәфи тәдғигат-чысы вә азадлығын чарчысы ол-мушдур. Сабири Јахын Шәрг халг-ларынын да тәлеји дүшүндүрмүш-дур. О өз тәһгид атәши илә Иран вә Түркијә мүстәбилләринә ачыг дөјүш елан етмишдир. Азадлығы чырмаг үчүн дүшмәнни тәк-тәк мөһв едил-мәсчәјә илә дејил, силаһа сарыла-раг, гәләбә јаратмаға чәғырмыш-дыр. Сабир дәрин мушаһидәчилији вә кениш халг күтләләринә бағлы олдуғу үчүн марксизм-ленинизм

нәзәријәсини билмәдији вә ингилаб хадимләринә јахын олмадығы һал-да, өз јарадычылығы илә марксизм-ленинизм мүддәаларынын һәгигәт олдуғуну бир даһа сүбүт етмиш, ингилабын дәјирманына су төкмүш-дур.

Сабир јарадычылығындакы бүтүн бу хүсусијәтләр истисмарчы синф-ләрин, руһаниләрин вә чар нөкәр-ләрин онга гаршы мүнәсибәтини кәскинләшдирди. Кетдикчә Саби-рин дүшмәнләри артырды. Буна бахмајараг, кениш халг ичәрисин-дә онун достлары да чохалмышды. Бу сәбәбдәндир ки, Сабирин арды-ча дүшман тәрәфиндән нә гәдәр ләһот охунурдуса да, нә гәдәр ғыз-ғын сөзләр дејилирдисә дә үз-үзә мүрачигәтдә она еһтирамјанә олараг Мирзә Әләкбәр дејәрдиләр. Сабирин халг ичәрисиндә истинады олмасы һамыја—доста да, дүшмәнә дә а-пачыг бәлли иди. Одур ки, Сабирин куја ачындан өлмәси, диләнци вәзи-јәтинә дүшмәси, дејүлүб сөјүлмәси тәк галмасы һаггында мөтбүатда (Бөјүк Совет Енсиклопедијасы вә с.)

вә сәһнә әсәрләриндә бә'зән өзүнә јер тапан ифадәләр инандырычы ола билмир. Шаирин һәр јени шәри достларынын мәһәббәтини артырды-ғы ким, дүшмәнни дә гәзәбниш гүввәтләндирмәси тәбини иди. Сабир исә мөјәјән етмишди ки:

Кишиләр һикмәти дағи гопарар,
Киши ол, дағ гопар һәмийјәт илә.
Вәтән уғрунда, милләт ешгиндә
Бәзл чан ет хүлүс нијјәт илә.
Иш апар баш кедәрәсә гөј кетсин.
Ад галыр, бәс дејилми милләт
ила.

Һәгигәтән, Сабир бу тутдуғу јол-да һәр шәјдән кечмишди, ла-кин ачыначагы вәзијјәтә дүшмә-мишди. О, сон нәфәсиндә белә әв-вәлки тәманнада вә дурдуғу мә'ва-да дурмушдур.

Сабирин ән јахын досту вә ай-ләнин мәһәви һимәјәчиси олан А. Сәһһәт һағгы олараг гөјд едир ки: «Сабир өз хидмәтинин мүкафатыны әлүнчәјә гәдәр аһчаг өз вичданын-дан алмышдыр». Дахили аличәнаб-лығы Сабир һәјәтынын истигамәтвә-ричи рәһбәри олмушдур.

30 гэпик

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

АЗЕРБАЙДЖАН
МЕНТЕБИ

№ 7 (178)

(на азербайджанском языке)

Баку

1962